

Gyökeres változtatások szükségesek a járvány után világunk fenntarthatósága érdekében – áll a legutóbbi EASAC-jelentésben

2021. JANUÁR 4.

Az első bizonyítottan hatékony koronavírus-vakcinák hamarosan kezdődő tömeges alkalmazása fényt gyújtott az alagút végén, és immár joggal remélhetjük, hogy belátható időn belül visszatér a világ működése a rendes kerékvágásba. Csakhogy a „rendes kerékvágás” hosszú távon nem minden tekintetben jó. Az Európai Akadémiák Tudományos Tanácsadó Testülete (European Academies' Science Advisory Council, EASAC) nemrégiben nyilvánosságra hozott jelentése gyökeres változtatásokat sürget a fenntartható jövő érdekében.

„Bár a klímaváltozásról, illetve a háttérben meghúzódó okokról szóló tudományos ismeretek az elmúlt évtizedekben megsokszorozódtak, a természet pusztítása és az üvegházhatású gázok kibocsátásának növekedése még csak meg sem állt, nemhogy a visszajára fordult volna. Vajon a megszokott ügymenet („*business as usual*”) alakíthatósággal biztosíthatjuk-e jövőnket ezen a bolygón?” – teszi fel a költői kérdést Michael Norton, az EASAC környezettudományi programjának igazgatója.

A kérdés magában rejti a választ, amelyre a legújabb EASAC-jelentés szerzői (nagy részben a Leopoldina Német Természettudományos Akadémia munkatársai) is rámutatnak: nem, a megszokott viszonyok finomhangolása a legkevésbé sem lesz elég. A jelentés a gyökeres átalakítás szükségességét hangsúlyozza, az angol *transformative* jelző szinte minden oldalon felbukkan. A helyzet komoly, és az eddigi intézkedések nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket – ezt a szerzők egyértelműen kijelentik:

„Nincs előrehaladás az ENSZ által meghatározott 17 fenntartható fejlődési cél megvalósításában, a klímaváltozás és a

biodiverzitás csökkenésének trendjei egyre rosszabb irányt vesznek. Így felmerül a kérdés, hogy a jelenlegi folyamatok nem veszélyeztetik-e az emberiség létét a jövőben.”

Mit tekinthetünk gyökeres változásnak? Az alapvető és a teljes emberi világra kiterjedő, rendszer-szintű átalakítást, ami a technológiát, a gazdaságot és a társadalmi viszonyokat egyaránt érinti. Ez a felvetés természetesen már a világjárvány előtt is létezett, de a Covid-19 minden szempontból új helyzetet teremtett. Az új realitás egyrészt arra készíti a kormányokat, hogy a környezetvédelmi megfontolásokat félretéve a gazdaság és a normális élet mielőbbi újraindítására koncentráljanak. Másrészt viszont éppen a járvány mutat rá a legélesebben arra, hogy a megszokott gyakorlat milyen krízishelyzeteket teremthet ismételtén akár néhány éven belül.

Az EASAC-jelentés jelenre vonatkozó fő megállapításai szerint, bár az emberiségnek szüksége van egy élhető bolygóra, a népesség növekedése és az ebből következő fogyasztás már a bolygó teljesítőképességének határait feszegeti. A klímaváltozás gyorsabban súlyosbodik annál, mint hogy azt a párizsi egyezmény rendelkezései megállíthatnák. A globális felmelegedés pozitív visszacsatolásként felgyorsítja saját folyamatait. Eközben az üvegházgáz-kibocsátás szükségesnek ítélt csökkentése és a ténylegesen elért eredmények közötti szakadék egyre szélesedik.

A biodiverzitás csökkenése már az emberiség által használt ökoszisztéma-szolgáltatásokat veszélyezteti, és így kétséges, hogy teljesülhetnek-e a szegénység, éhezés, vízhiány és más szociális problémák felszámolását érintő fenntarthatósági célok.

Az előrejelzések szerint az évszázad végére a világ népessége 9,4–12,7 milliárd lesz. Az egy főre jutó fogyasztás mértéke több nagyságrenddel eltér az országok között, és hasonló lehet az országokon belül a gazdagabb és szegényebb népesség fogyasztásának aránya is.

A jelentés a jelen állapot regisztrálása mellett átfogó ajánlásokat fogalmaz meg a döntéshozók számára. Ezeket alátámasztandó megvizsgálják, hogy mely gazdasági tevékenységek összeegyeztethetetlenek a fenntarthatósággal, illetve felvázolják a klímaváltozás jövőben várható nem lineáris hatásait is. Az EASAC által azonosított teendők sokrétűek, hiszen az élet gyakorlatilag minden aspektusát érintik, mégis csoportosíthatók. A kutatók szerint az alábbiakra van szükség:

- Az állami támogatások jelenlegi rendszerét, amely értékelésük szerint még mindig főként a fenntarthatatlan és környezetszennyező iparágak továbbélését segíti, át kell alakítani, hogy a környezettudatos gazdasági ágakat segítsék.
- Átfogóan meg kell vizsgálni az összes szektor, az egymástól látszólag távol eső területek problémáit is.
- A problémakövetés helyett megelőző jellegű intézkedéseket kell hozni a természet védelmében.
- Meg kell őrizni az eddig ellenálló természeti és szociális rendszerek életképességét a bizonytalanság közepeiben.

Persze a jelentés íróinak sincsenek illúzióik a tekintetben, hogy a szerintük létszükségletű változtatások erős társadalmi ellenállásba ütközhetnek a legkülönbébb csoportok – leginkább az eddigi rendszer legfőbb haszonélvezői – részéről.

Ezért fontosnak tartják azt is, hogy a konkrét cselekvési tervek kidolgozásakor ne csak a természettudományos szempontokat, hanem a társadalomtudományi megfontolásokat is vegyék figyelembe.

Mindezek miatt elengedhetetlenül fontos, hogy a károsnak ítélt és fenntarthatatlan iparágakhoz fűződő érdekeket leépítsük, és a befektetői érdeklődést átereljük a fenntartható gazdaság irányába.

További akadályt jelenthet az elithez tartozó csoportok ellenállása. A legtehetősebbek nyilván nem fognak lelkesedni az átalakításhoz szükséges beruházások finanszírozását lehetővé tévő adóemelésért, illetve a szabályozások a vállalkozásuk szempontjából esetleg hátrányos megváltoztatásáért. Arra sem lehet feltétlenül számítani, hogy a jellemzően négyévente újraválasztott kormányzatok hosszú évtizedekre előretökintő reformokra szánják el magukat, de az általános közvélemény sem fog támogatni minden javaslatot, hiába fűződnének ezekhez a hosszú távú érdeke – áll az EASAC jelentésében.

Mindezen nehézségek ellenére az EASAC felkért kutatói mégis bíznak abban, hogy a szükséges változtatások keresztülvihetők, és az Európai Unió az ideális szereplő, hogy e reformok kezdeményezésével az egész világnak utat mutasson. A ma is zajló világjárvány, amelynek súlypontja jelenleg éppen Európára tolódik át, megmutatta, hogy a fenntarthatóság és a környezeti szempontok semmibevétele milyen árat fizettet velünk, értelmezzük az árat akár gazdasági szempontból, akár emberéletekben.

Az elmúlt hónapokban számos kutató mutatott rá, hogy a jelenlegi helyzet azért alakulhatott ki, mert az ember szerte a világon felelőtlenül használta a természet erőforrásait.

Az erdőirtás, a mezőgazdaság kontrollálatlan terjeszkedése, a bányászat és az infrastruktúra-fejlesztés átgondolatlansága, illetve az élővilág mértéktelen használata mind növelték a kockázatát annak, hogy az állati kórokozók átugorhassanak az emberre.

Mit tehetünk hát itt, Európában, illetve világszerte, hogy a járvány remélhető lecsengésével olyanná formáljuk világunkat, hogy csökkenjen a további, még sokkal súlyosabb krízisek kockázata? A tanulmány szerzői az alábbiakat javasolják:

- A GDP-t (vagyis a bruttó nemzeti összterméket) mint a fejlődés mérőszámát – és így a politika legfőbb hivatkozási alapját – az emberek jóllétét jelző indikátorokra kell cserélni. El kell fogadni, hogy az emberi jóllét csak a természet teljesítő-képességén belül képzelhető el.
- A világ energiatermeléséből ki kell vonni a szennet, és ezt a törekvést függetleníteni kell az elszigetelt érdekcsoportok befolyásától. A G20-országok által előirányzott, a járvány utáni talpra állást segítő támogatási programokban máris kétszer annyi pénzt szánnak a fosszilis tüzelőanyagokon alapuló iparágaknak, mint a megújulóknak. Ez egyértelműen a fent említett „business as usual” megközelítés elszomorító esete.
- A támogatási programok miatt a fenntarthatatlan mezőgazdasági termelés változatlan formában való megőrzése továbbra is érdeke az ebből élő érdekcsoportoknak, miközben a társadalmi csoportok fogyasztása közötti jelentős különbség mérséklésére kellene inkább áldozni.
- A közvélemény figyelmét még a politikai döntések meghozatala előtt fel kell hívni a klímaváltozás, illetve az emberi tevékenységgel összefüggő más káros folyamatok elleni lépések szükségességére. Így megelőzhető (vagy legalábbis

csökkenthető) a tájékozatlanságból adódó ellenkezés. Ezzel együtt küzdeni kell az álhírek ellen, mert az ellenérdekelt csoportok legalább akkora erőforrásokat mozgósíthatnak a közvélemény manipulálására, mint a hivatalos szervek.

- A legnehezebb, mégis legfontosabb kihívás a gazdaság szereplőinek meggyőzése a változtatások szükségességéről. El kell hinniük, hogy az új típusú gazdaságban jobb üzleti lehetőségeket találhatnak, mint a régi, szénalapú iparágakban.

Az EASAC jelentése ide kattintva olvasható: https://easac.eu/fileadmin/user_upload/EASAC_Perspective_on_Transformative_Change_Web_complete.pdf

Forrás: https://mta.hu/tudomany_hirei/gyokeres-valtoztatasok-szuksegesek-a-jarvany-utan-vilagunk-fenntarthatosaga-erdekeben-all-a-friss-easac-jelentesben-111138

Válogatta: Fonyó Istvánné